

Metaetik Nedir?

Matthew Chrisman

*Çevirenler: Murat Arıcı (Çeviri Editörü),
Sami Ertürk, Okan N. Okur*

Episteme

Metaetik Nedir?
What is This Thing Called Metaethics?

Matthew Chrisman

Çevirenler: Murat Arıcı, Sami Ertürk, Okan N. Okur

ISBN: 978-625-9571-83-6

DOI: 10.64279/episteme.9786259571836

Episteme Yayınları® | 24

1. Baskı: Ağustos 2025

© 2017, Taylor & Francis Group

© 2025, Murat Arıcı

© 2020, Episteme Yayınları®

All rights reserved. Authorised translation from the English language edition published by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group.

Bu eserin tüm hakları Episteme Yayınları'na aittir. Tamamı veya herhangi bir bölümü çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevi, bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında hukukî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Editörü: Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

Çeviri Editörü: Prof. Dr. Murat Arıcı

Grafik-Tasarım: Turku Ajans

Baskı: Sayfa Basım

Adres: Tevfik İleri Mahallesi, Emek Caddesi, Polat Sk. No: 2, 06145

Pursaklar / Ankara | Telefon: (312) 394 83 94 | Sertifika No: 77079

Chrisman, Matthew (2025). *Metaetik Nedir?*. çev. Murat Arıcı, Sami Ertürk ve Okan N. Okur, Ankara: Episteme Yayınları.

Adres: Karacaören Mahallesi 1577. Sokak, 9/13 Altındağ/Ankara

info@episteme.com.tr | www.episteme.com.tr | Sertifika No: 48564

Matthew Chrisman

Matthew Chrisman, Edinburgh Üniversitesi'nde felsefe profesörüdür. Araştırmaları etik teorisi, dil felsefesi, epistemoloji ve siyaset felsefesi üzerine odaklanmaktadır. Bu alanlarda Oxford University Press ve Routledge tarafından yayınlanan kitaplar ve *Noûs*, *The Journal of Philosophy*, *Australasian Journal of Philosophy*, *Synthese*, *Canadian Journal of Philosophy*, *Oxford Studies in Metaethics*, *Philosophy and Phenomenological Research*, *Philosophers' Imprint* ve *Philosophical Studies* dergilerinde çok sayıda yayını bulunmaktadır.

Prof. Dr. Murat Arıcı

Murat Arıcı, Marmara Üniversitesinde lisans, ODTÜ Felsefe Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra ABD'de Florida Üniversitesinde ve North Carolina Üniversitesi'nde dört yıl süreyle doktora tez çalışmaları için bulunmuştur. 2011'de ODTÜ Felsefe Bölümünde fenomenal bilinç konusunda yazdığı doktora tezi ile doktor ünvanını almıştır. Ardından, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü Üniversitesi'nde (MIT) zihin felsefesi alanında bir yıl süreyle doktora sonrası araştırmalarda bulunmuştur. 2023-2024 yılları arasında ise Teksas Üniversitesi Austin'de Yapay Zekâ Felsefesi alanında bir TÜBİTAK projesi gerçekleştirmiştir. 2017 yılından beri Selçuk Üniversitesi Felsefe Bölümü kadrosunda yer alan Prof. Dr. Murat Arıcı, halen aynı üniversitede zihin felsefesi, metafelsefe, yapay zekâ felsefesi, mantık, eleştirel düşünme ve metaetik alanlarında lisans ve yüksek lisans dersleri vermektedir. Felsefenin farklı alanlarında Türkçe ve İngilizce yazılmış çeşitli kitap ve makaleleri bulunmaktadır.

Sami Ertürk

Sami Ertürk, lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü'nde tamamlamıştır. Yurtiçinde farklı okullarda çalıştıktan sonra yurtdışı öğretmenliği için Suudi Arabistan'da görevlendirilmiştir. 2014-2019 yıllarında Cidde Uluslararası Türk Okulu'nda İngilizce Öğretmeni olarak çalışmıştır. 2025 yılı Ocak ayında ikinci kez görevlendirildiği Medine Uluslararası Türk Okulu'nda çalışmaya devam etmektedir. Felsefe alanındaki akademik ilgisini lisansüstü düzeye taşımış olup halen felsefenin farklı alanlarında akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Okan N. Okur

Okan Nurettin Okur, lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi, Biyomedikal Mühendisliği Bölümü'nde tamamlamıştır. Felsefe alanındaki akademik ilgisini yüksek lisans düzeyine taşımış ve Selçuk Üniversitesi, Felsefe Bölümü'nde "Biyoloji Felsefesinde Nedensellik Kavramı" başlıklı teziyle yüksek lisans derecesi almıştır. Yerli ve yabancı birçok akademisyen ile bilim ve felsefe odaklı röportajlar gerçekleştirerek bilim-felsefe ilişkisini geniş kitlelere aktarmayı hedeflemiştir. Hâlen Ankara Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Sistematik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı'nda doktora çalışmalarına devam etmektedir. Akademik araştırmalarında özellikle biyoloji biliminin felsefi yorumlanmasına odaklanmakta olup, bu alanda disiplinlerarası katkılar sunmayı amaçlamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Şema ve Tablolar	VI
Metaetik Nedir?	VII
<i>Bu Nedir?</i> Serisi	XI
Ön Söz	1
Giriş	5
1. Dört Temel Konu	19
2. Doğaldışıçılık [<i>Nonnaturalism</i>]	41
3. Dışavurumculuk [<i>Expressivism</i>]	63
4. Hata-Kuramı [<i>Error-Theory</i>] ve Kurgusalcılık [<i>Fictionalism</i>]	91
5. Doğalcılık [<i>Naturalism</i>]	109
6. Özet ve Tablolar	141
7. Geleneksel Kavramlarla Sınıflandırması Zor Olan Kuramlar	155
8. Cevap Bekleyen Sorular	183
Sözlük	213
Dizin	227

Şema ve Tablolar

Şema 1.1 Dört Ana Metaetik Kuram 35

Şema 6.1 Geleneksel Metaetik Kuramlar 141

Şema 7.1 Sınıflandırması Zor Bazı Metaetik Kuramlar 177

Tablo 6.1 Metafizik İçeriğe Sahip Dört Metaetik Gelenek 143

Tablo 6.2 Metafizik ve Epistemolojik İçeriğe Sahip Dört Metaetik Gelenek 145

Tablo 6.3 Metafizik, Epistemoloji ve Dil Felsefesi İçeriğine Sahip
Dört Metaetik Gelenek 146

Tablo 6.4 Metafizik, Epistemoloji, Dil Felsefesi ve Zihin Felsefesi İçeriğine Sahip
Dört Metaetik Gelenek 149

Metaetik Nedir?

Ahlaki standartlar kültürden kültüre değişir mi? Ahlaki olgular var mıdır? İyilik nedir? Eğer ahlaki olgular varsa bunları nasıl öğreniriz? Tüm bunlar ahlakın statüsünü, etik olguların doğasını, etik bildirimlerin anlamını araştıran ve etiğin bir dalı olan metaetiğe ait sorularıdır. Meta-etik; yeni başlayanlara soyut gelebilir ve dolayısıyla etiğin daha somut konularını araştıran, diğer iki alt alanı olan (normatif) etik kuram ve uygulamalı etikten çok farklı görünebilir, ancak etiğin en hızlı büyüyen ve en heyecan verici alanlarından biridir.

Metaetik Nedir? adlı bu eser, bu önemli alanın gizemini çözmekte ve bu alanla ilk kez tanışan öğrenciler için ideal bir kaynak olma özelliği taşımaktadır. Yazar Matthew Chrisman bu eserde, önce metaetiğin kısa bir tarihsel özetini sunmakta, ardından “kavramsal bir araç seti” geliştirerek aşağıdaki temel konuları tanıtmakta ve bunları değerlendirmektedir:

- Etik gerçeklik: Doğalcılık, doğaldışıcılık, ahlaki olgular ve realizm-antirealizm ayrımı ile ilgili sorular da dâhil.
- Etik dil: Dil gerçekliği temsil eder mi? Ahlaki bildirimler hangi zihinsel durumları ifade eder?
- Etik psikoloji: Humecu motivasyon kuramı ve ahlaki yargı ile motivasyon arasındaki bağlantı.
- Etik bilgi: Sezgici ve bağdaşımcı ahlak epistemolojileri ile metaetikte nesnellik ve görelilik kuramları.

- Geleneksel-olmayan kuramlar ile metaepistemoloji ve metanormatif kuramın uzantıları da dâhil olmak üzere metaetikte yeni yönelimler.

Bölüm özetleri, anlama soruları ve sözlük gibi ek bölümler ve kısımlar bu eseri metaetiğe ideal bir giriş kitabı haline getirmektedir.

Matthew Chrisman, Birleşik Krallık'taki Edinburgh Üniversitesinde etik, epistemoloji ve dil felsefesi alanlarında ders vermekte ve araştırmalar yapmaktadır. Ayrıca eylem kuramı, siyaset felsefesi, ödev mantığı ve iklim değişikliği etiği üzerine çalışmalar yürütmektedir.

Bu Nedir? Serisi

Routledge *Bu Nedir?* [*What is this thing called?*] özlü ders kitapları serisi, felsefenin temel ve önemli bir alanına ilk kez adım atan öğrencilerin kullanabilmesi için tasarlanmıştır. Her bir eser, karmaşık fikirlerin net açıklamalarını ve konuyla ilgili çağdaş örnekleri içerecek şekilde alanın merkezi sorularını araştırmaktadır. Çalışmayı destekleyecek özellikler arasında; metin kutuları, bölüm özetleri, çalışma soruları, ek okumalar ve sözlükler bulunur.

Felsefe Nedir? [What Is This Thing Called Philosophy?]

Derleyen: Duncan Pritchard

Bilgi Nedir? [What Is This Thing Called Knowledge?], Üçüncü Baskı

Duncan Pritchard

Dil Felsefesi Nedir? [What Is This thing Called Philosophy of Language?]

Gary Kemp

Metafizik Nedir? [What Is This Thing Called Metaphysics?], İkinci Baskı

Brian Garrett

Etik Nedir? [What Is This Thing Called Ethics?], İkinci Baskı

Christopher Bennett

Küresel Adalet Nedir? [What Is This Thing Called Global Justice?]

Kok-Chor Tan

Metafizik Nedir? [What Is This Thing Called Metaphysics?]

Brian Garrett

Din Felsefesi Nedir? [What Is This Thing Called Philosophy of Religion?]

Elizabeth Burns

*Bana her zaman en büyük desteęi veren ebeveynim
Sharon ve Chris için...*

Ön Söz

Ahlak nesnel bir olgu mudur, yoksa insan zihninin öznel bir yaratımı mıdır? Ahlaki bildirimler, şeylerin gerçeklikte nasıl durduğuna dair inançları mı, yoksa hiçbir değer içermeyen bir dünyaya yönelik duygusal tepkileri mi ifade eder? Etik olguların dış dünyada var olduğunu varsayarsak, bunlar bilimin yöntemleriyle büyük ölçüde örtüşen ampirik yöntemlerle mi keşfedilebilir, yoksa ahlaki bilgi özel bir sezgi veya bilgelik biçimi mi gerektirir? Ahlaki olarak doğru olduğunu düşündüğü şeyi yapmak için, bir şekilde yeterince motive olmayan biri, “ahlaken doğru” ifadesini gerçekten anlamış sayılmaz mı?

Bu tür sorular felsefenin başlangıcından bu yana etik çalışmaların bir parçası olmuştur ve bugün de her zaman olduğu kadar ilginç ve günceldir. Bunlar, kişiyi metaetik çalışmaya yönelten türden sorulardır. İşte bu kitap da metaetik hakkındadır.

Her ne kadar bu eser, ilgili lisans derslerinde kullanılmak üzere meta-etığe genel bir giriş kitabı olarak yazılmış olsa da bireysel bir çalışmanın bir parçası olarak veya lisansüstü düzeyde ilgili dersler için temel eser olarak da kullanılabilir. (Çalışma kaynakları hakkında daha fazla bilgi aşağıda yer almaktadır.) Bu kitapta, filozofların metaetiğe yaklaşımlarını sistematik hale getirme yöntemlerine ve yukarıdaki soru türlerinde ilerleme kaydedebilecek genel metaetik kuramlar geliştirme çabalarına aşina olacaksınız. Bu soruları burada kesin olarak yanıtlamayacağız, ancak çeşitli filozofların bu sorular için geliştirdikleri yanıtların çoğunda neyin sorunlu olduğuna dair çok daha zengin bir kavrayış ve bu soruları

kendi adımıza nasıl yanıtlayabileceğimize dair sezgiler geliştireceğimizi umuyoruz.

Metaetikle ilgili heyecan verici şeylerden biri, felsefenin diğer pek çok alanı için bir kavşak noktası olmasıdır. Giriş ve Bölüm 1’de daha ayrıntılı olarak açıklayacağım üzere, metaetiği ele alma biçimim; bu alt alanı, metafizik, epistemoloji, dil felsefesi ve zihin felsefesindeki soruların *etiğe uygulanması şeklinde* görmektir. Bir metafizikçinin hangi türden olguların var olduğunu ve bu olguların neye benzediğini sorduğu yerde, metaetikte etik olguların var olup olmadıklarını ve eğer varlarsa neye benzediklerini sorarız. Bir epistemoloğun bilginin doğasını soruşturduğu yerde, metaetikte ahlaki bilginin doğası hakkında soru sorarız. Bir dil felsefecisinin cümlelerin anlamlarını nasıl kazandığını sorduğu yerde, metaetikte etik sözcüklerin içinde geçtikleri cümlelerin anlamlarına paradigmatik olarak nasıl katkıda bulunduğunu sorarız. Bir zihin felsefecisinin bir eylemi gerçekleştirdiğimizde psikolojimizde neler meydana geldiğini sorduğu yerde, metaetikte etik yargının eylemi motive etmedeki rolü hakkında soruşturma yürütürüz.

Sonuç olarak metaetik, felsefenin diğer alanlarındaki genel kuramların özellikle dikenli arazilerde test edildiği bir yer olarak görülebilir. Ayrıca metaetik; etik, metafizik, epistemoloji, dil felsefesi veya zihin felsefesi gibi felsefenin diğer alanlarında geliştirdiğimiz tüm felsefi fikirlerin; nihai aşamada, bu alanlarda (ve insan bilgisinin başka alanlarında) geliştirdiğimiz diğer tüm görüşlerle birlikte uyumlu ve cazip bir bütün oluşturması gerektiğini hatırlamamıza yardımcı olabilir.

Felsefenin bu heyecan verici alt alanına erişmenize yardımcı olmak için, elinizdeki bu kitap bir dizi kaynak içerir ki bu kaynaklardan öğrencilerim de metaetikle ilgili çalışmalarında istifade etmişlerdir. İlk olarak, kitabın sonunda anahtar terimlerin anlamlarını listeleyen bir sözlük mevcuttur. Bu sözlükte geçen bir terim metinde ilk kez kullanıldığında kalın harflerle verilmiştir. Eğer aynı terim bir süre kullanılmamışsa ve birkaç bölüm sonra yeni başlayan okuyucuya yabancı gelebilecek bir şekilde tekrar kullanılmışsa, terimi yeniden kalın harflerle verdim. İkinci olarak, her bölüm metnin içine serpiştirilmiş birtakım hızlı “anlama soruları” içeriyor. Her bölümün sonunda benim bu sorulara verdiğim yanıtları kontrol etmeden önce, metinde geçtikleri yerde söz konusu soruları kendinizin yanıtlamaya çalışmasını özellikle teşvik ediyorum. Önceki deneyimlerimden bunun, metne daha iyi odaklanmaya yardım-

cı olduğunu gördüm. Üçüncü olarak, her bölümün sonunda “anahtar noktalara” işaret eden metin kutuları ve ilgili tüm materyali gözden geçirmenize yardımcı olacak bir “bölüm özeti” bulunmaktadır. Dördüncü olarak, her bölüm, birkaç sayfalık kısa bir ödevden tam teşekküllü bir makaleye kadar pek çok çalışmaya yardımcı dokunabilecek bazı “çalışma soruları” ile sona ermektedir. Eğer bu çalışma sorularını kendinize güvenerek yanıtladığınızı hissediyorsanız, muhtemelen materyale hâkim olmaya oldukça yaklaşmışsınız demektir. Beşinci olarak, her bölümün sonunda, bölümü okuyarak edindiğiniz bilgileri derinleştirmek için başvurabileceğiniz bir “ek kaynaklar” listesi de bulunmaktadır. Bu kaynaklardan bazıları okumanızı tavsiye ettiğim başka giriş makaleleri veya ansiklopedi maddeleridir; diğerleri ise ana materyale erişmeye yardımcı olduğunu düşündüğüm video veya başka multimedya ürünleridir.

Metaetik alanında çıktığım bu yolculukta bana yardımcı dokunan birkaç kişiye teşekkür etmek istiyorum. Chapel Hill’de North Carolina Üniversitesi’nde yüksek lisans öğrencisi olarak metaetik alanında çalışma şansına sahip olan biriyim. Doktora tezim Geoffrey Sayre-McCord tarafından yönetildi ve kendisinin konuya olan ilgim ve bilgim üzerindeki etkisi son derece büyüktür. Ayrıca o yıllarda Dorit Bar-On, Simon Blackburn, Thomas Hill, Jr, William Lycan, Ram Neta, Gerald Postema, Jesse Prinz, David Reeve, Michael Resnik ve Jay Rosenberg’den de çok şey öğrendim. Lisansüstü eğitimimden bu yana, Edinburgh Üniversitesi’nde Felsefe Fakültesindeyim ve burada birçok harika meslektaşım ve öğrencimle kurduğum etkileşimden oldukça faydalandım. Bu kitabın ana materyali, Michael Ridge ile birlikte birçok kez verdiğim bir lisans metaetik dersi için geliştirilen ders notlarından ortaya çıktı. İlk yedi bölüm, 2015 yılının sonbaharında Edinburgh Üniversitesi’ndeki metaetik dersimizde okutuldu ve denendi. Mike, konu hakkındaki düşünce tarzımı şekillendirmenin yanı sıra, tüm bölümlerin ilk müsvedde metinlerini cömertçe okudu ve bana kapsamlı ve son derece faydalı geri bildirimler verdi. Selim Berker, Campbell Brown, Guy Fletcher, Graham Hubbs, Elinor Mason gibi meslektaşlarım ve Debbie Roberts bu materyalin çeşitli unsurlarını benimle cömertçe tartıştılar. 2015 yılının yazında Samuel Dishaw ve Silvan Wittwer, bölümlerin çoğunun tam müsvedde metinleri üzerinde benimle birlikte çalışmak için bir okuma grubu oluşturdular ve pek çok faydalı ve ayrıntılı yorumda bulundular. Bu kitabın ilk müsvedde metninin büyük bir kısmı, aşırı hoşgörülü eşim ve iki sevimli

çocuğumuzla Kosta Rika’da seyahat ederken tamamlandı. “Opposing Quadrants” adını taşıyan kapak resmi, babam Chris Chrisman’ın bir tablosudur ki kendisi annem Sharon Chrisman ile birlikte benden hiçbir desteklerini esirgemediler. İsimlerini saydığım tüm bu kişilere yürekten teşekkürlerimi sunuyorum.

Çağdaş metaetik, felsefenin heyecan verici ve hızla değişen bir alanıdır. Felsefenin bu alt alanı, bazı muğlak ve karanlık durumlarda, somut felsefi öğretilerden daha çok, belirsiz ve yanlışlanamaz kuramsal inançları temsil eden, çeşitli -izmlerin savunucuları arasındaki bir dizi mezhep çatışması gibi görünebilir. Ancak belirgin ve aydınlık durumlarda, süregelen bir tartışmanın terimlerinin düzenli olarak gözden geçirilip yeniden düzenlenmesi, benim kuramsal zeminin değişkenliği konusunda sağlıklı bir özbilinç durumu olarak gördüğüm şeye işaret ediyor ki tüm felsefe bunun üzerine kuruludur. Bu kitabı, on altı yıl önce metaetik çalışmaya başladığımda keşfettiğim kuramsal arazinin haritasını kâğıda dökmek amacıyla yazdım. Bunu yaptım, çünkü bu kitabın söz konusu arazinin nasıl değiştiğini ve yeni kuramların nasıl hızla ortaya çıktığını anlamaya yardımcı olacağını umuyorum. Ama aynı zamanda metaetiğin evrimine şahit olmanın—yalnızca bir dönem veya bir yıl için bile olsa—giderek daha fazla insanı her türlü konu hakkında felsefi açıdan dikkatli bir şekilde düşünmeye yönlendireceğini umuyorum.

Matthew Chrisman
Edinburgh, Mayıs 2016

Giriş

2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush, Amerikan birliklerine (İngiltere, Avustralya ve Polonya birlikleriyle birlikte) Irak'ı işgal etme emrini verdi. 2010 yılında Irak'ta Amerikan ordusunda istihbarat analisti olarak görev yapan Bradley Manning yüz binlerce gizli belgeyi Wikileaks'e sızdırmış, Wikileaks de bunları internette ve bazı yüksek profilli gazetelerde yayımlayarak Amerikan ordusunun ve istihbarat servislerinin operasyonlarını ifşa etmiştir. Denise Lind 2013 yılında Manning'i 35 yıl hapis cezasına çarptırmıştır. Bu tartışmalı eylemler etik açıdan doğru muydu, yoksa yanlış mı? Her şey hesaba katıldığında, bu eylemler ahlaki açıdan iyi ya da kötü sonuçlar doğurdu mu? Bush'un, Manning'in, Wikileaks'in, gazete editörlerinin veya Lind'in bu şekilde davranarak ahlaki erdemler ya da erdemsizlikler sergilediklerini söyleyebilir misiniz?

Bu tür soruları yanıtladığımızda **etik bir yargı**da bulunmuş oluruz. Elbette daha az tartışmalı konular hakkında da her gün etik yargılarda bulunuyoruz. Eğer içinizden gelmiyorsa, bu akşam bir arkadaşınızla buluşma sözünüzü tutmalı mısınız? Evsizlere yardım eden yerel bir hayır kurumuna düzenli bağışta bulunmak iyi bir şey midir? Ebeveyninizle aynı fikirde olmadığınızda onlara yine de nazik davranmanın yolu nedir?

İşte etik tam da bu tür sorularla ilgilendir. Felsefi araştırma alanı olarak etik üç temel alt alana ayrılabilir. **Normatif etikte**; doğru/yanlış, iyi/kötü, erdemlilik/erdemsizliğe dair genel kuramlar ararız—yani, genel olarak neden bazı eylemlerin doğru, bazılarının yanlış; bazı so-

nuçların iyi, bazılarının kötü; bazı insanların erdemli, bazılarının ise erdemsiz olduğunu açıklayabilecek kuramların peşine düşeriz. Faydacılık [*utilitarianism*]* ve deontoloji [*deontology*] normatif etiğin iki klasik kuramıdır. Daha spesifik ve uygulamalı bir alt alan olan **uygulamalı etikte** ise (genellikle normatif etik kuramları üzerinde düşünerek) günlük yaşamdaki pratik kararlarımızla ilgili doğru etik yargıları belirlemeye çalışırız. Örneğin bu alanda; idam cezası, kürtaj, bilişsel kapasitenin harici müdahalelerle artırılması veya tek-ödeyenli sağlık sistemi gibi konuların doğru mu yanlış mı olduğunu sorgularız. Diğer yöne ilerlediğimizde ise, daha kuramsal ve soyut bir alan olan **metaetikte**; etik yargılarda bulunurken ne yaptığımızı anlamaya ve bu anlayışı, gerçekliğin doğası, dilin anlamı, eylem psikolojisi, bilginin imkânı ve ilgili başka konular hakkındaki diğer felsefi görüşlerimizle bütünleştirmeye çalışırız. Örneğin, gerçekliğin doğası hakkında nesnel iddialarda mı bulunuyoruz, tercihler gibi değerlendirici tutumları mı ifade ediyoruz, birlikte nasıl yaşayacağımıza dair örtük anlaşmalar mı oluşturuyoruz, bunların bir tür bileşimini mi gerçekleştiriyoruz, yoksa tamamen farklı bir şey mi ortaya koyuyoruz? Normatif etiği ve uygulamalı etiği, etiğin “birinci-dereceden” konuları olarak birleştirirsek, metaetiği bu alanın doğasına ilişkin “meta-düzey” veya “ikinci-dereceden” bir araştırma etkinliği olarak düşünebiliriz.

Bu kitap, felsefi araştırma alanı olarak etiğin bir alt disiplini olan ve etikle ilgili ikinci-dereceden soruları kapsayan metaetik hakkındadır.¹ Metaetik, kişinin kendi etik görüşlerinin doğası hakkında, eleştirel ve dikkatli bir şekilde düşündüğünde ortaya çıkan araştırma alanıdır. Bu da metaetiğin; neyin doğru/yanlış, iyi/kötü, erdemli/erdemsiz vb. olduğu hakkında, yukarıda verilenlere benzer nitelikteki soruları doğrudan ele almadığı anlamına gelir. Bunun yerine, bu tür sorulara cevap verirken oluşturduğumuz görüşlerin statüsü hakkındaki soruları ele alır. Metaetik çağdaş felsefenin heyecan verici bir alanıdır ve bu alan aracılığı ile ahlakın doğasına ilişkin kadim sorular; metafizik, dil felsefesi, ahlak psikolojisi ve epistemolojideki önemli ve aktif tartışmalarla buluşur.

* Çevirmen: Metin boyunca bazı kritik kavram ve kuram adlarının orijinal metindeki karşılıkları bu şekilde köşeli parantez içinde verilmiştir. Buradaki amacımız, Türkçe etik literatürde kavramsal birliğin sağlanmasına katkıda bulunmak ve İngilizce terimlere aşina olan okuyucuların karşılaştırma yapabilmelerini kolaylaştırmaktır.

SORU 1: Aşağıdakilerden hangisi metaetik bir sorudur: (i) Savaş, ahlaki açıdan meşru mudur? (ii) Bir şeyin ahlaki açıdan meşru olması ne anlama gelir? (iii) Silahların icadından bu yana savaş ne kadar yaygındır?

• Arka Plan

Hem günümüzde hem de insanlık tarihi boyunca pek çok insan ahlakın Tanrı'dan geldiğini düşünmüştür ve düşünmektedir. Metaetikte araştırılan soru türlerini anlamamanın bir yolu da bu düşünciyi eleştirel bir gözle incelemektir. Elbette Tanrı'nın gerçekten var olup olmadığını sorgulayabiliriz. Ancak Tanrı'nın var olduğunu ve buyruklarına uymanın ahlaken doğru olduğunu varsaysak bile, Platon'un *Euthyphro*'sunun da bizi sormaya teşvik ettiği üzere, şunu hala sorabiliriz: Ahlaken doğru olduğunu düşündüğümüz şeyler Tanrı tarafından öyle buyruldukları için mi ahlaken doğrudurlar; yoksa Tanrı, ahlaken doğru oldukları için mi bu şeyleri buyurur? Yani, eğer bir Tanrı'nın var olduğunu varsayarsak, Tanrı'nın bir şeyi buyurması o şeyi ahlaken uyulması gereken bir şey kılar mı; yoksa Tanrı bir şeyi, o şeye uymanın ahlaken gerekli olduğunu düşündüğü için mi buyurur? Bu soruya verilen her iki yanıt da birtakım metaetik görüşleri temsil eder. Bir yandan ahlak, Tanrı'nın iradesinden bağımsız olmak yerine; eylemleri, insanları ve kurumları yargılamak için O'nun tarafından yürürlüğe konan bir standart olarak görülebilir. Öte yandan ahlak; eylemleri, insanları ve kurumları yargılamak için tümüyle bağımsız bir standart olarak da görülebilir (ki Tanrı, eğer varsa, bu konuda hüküm vermede oldukça iyi olsa gerektir).

Her iki cevap da tümüyle tatmin edici değildir. Eğer Tanrı'nın buyruğu ahlaki *yaratıyorsa*, o zaman bu durum ahlaki biraz keyfi göstermez mi? Eğer Tanrı hayırseverlik yerine bencilliği emretmiş olsaydı, o zaman bu görüşe göre bencilik hayırseverlikten ahlaki olarak daha iyi olurdu. Ancak pek çok kişiye göre ahlaki eylemler, birinin (hatta Tanrı'nın) buyruklarıyla olan bağlantısı nedeniyle değil, özünde iyidir. Öte yandan, eğer ahlak Tanrı'nın buyruğundan bağımsız bir standartsa, o zaman kaynağını nereden alır ve otoritesinin temeli nedir?

Bu zorlu soru, insanı etik hakkında şüphecilığe sürükleyebilir. *Devlet* adlı eserinin I. bölümünde Platon'un ortaya koyduğu karakter Thrasy-machus, etik açıdan genellikle doğru olarak gördüğümüz şeylerin—aslında—toplumdaki daha güçlü insanların çıkarlarını destekleme özel-

liğı taşıyan şeyler olduğunu savunur (örneğin; borçlarımızı ödemek, başkalarının mülklerine saygı göstermek, yalan söylememek vb. şeyler). Onun fikri ahlakın esasen temelsiz olduğu şeklindedir; temelsizdir, çünkü toplumda insanları kontrol etmeye yaradığı için ortaya çıkan bir tür zararlı ideolojiyi temsil eder. Buna karşın, II. kitapta Platon'un bir diğer karakteri Glaucon; ahlakın, barışçıl ve iş birliğine dayalı bir toplumda, aksi halde baş edilmesi zor olan bir arada yaşama sorununu çözmedeki kullanışlılığına dayanarak, insani bir uzlaşım olduğunu ileri sürer ve böylelikle daha iyimser bir görüşü savunur. Ancak ilginç bir şekilde, Platon'un ana karakteri Sokrates, bu iki görüşü de reddederek kitabın geri kalanında ahlakın; eylemleri, insanları ve kurumları yargılamak için nesnel ve değişmez bir ölçüt olduğunu savunur.

Platon'da bulduğumuz bu görüşler kümesi, çağdaş metaetiğin önemli tarihsel öncülerinden birini temsil etmektedir. Diğer görüşler Hume ve Kant'ta bulunabilir. Hume, yaygın bir şekilde bilindiği üzere, aklın tutkuların kölesi olduğunu savunmuş ve ahlakın kalbini doğal insani duyarlılıklarımızda bulmuştur. Buna karşın Kant, aklı ve özellikle pratik aklı vurgulamış ve etik hakkında evrensel doğrulara ulaşmanın mümkün olan tek yolun bu olduğunu düşünmüştür.

• Dört Temel Konu

Yukarıda Antik Yunan'daki bazı düşünceleri kısaca ele almakla ahlakın statüsü hakkında oldukça geniş dört metaetik bakış açısını halihazırda görmüş olduk. Ahlak: (i) Tanrı'dan gelir; (ii) zararlı bir ideolojidir; (iii) bir koordinasyon sorununun çözümüdür ve (iv) eylemleri, insanları ve kurumları değerlendirmek için kendi kendini kuran nesnel bir standarttır. Burada tartışacağımız çağdaş kuramlarda bunların her birinin izlerini göreceğiz. Ancak bu kuramları doğru bir şekilde değerlendirebilmek için, ahlakın statüsü hakkındaki soruyla bağlantılı dört farklı meseleyi birbirinden ayırmak faydalı olacaktır:

- Etik olguların ve niteliklerin varlığı ve doğası hakkındaki sorular.
- Etik bilgi ve anlaşmazlık hakkındaki sorular.
- Etik dilin anlamı ve kullanımına ilişkin sorular.
- Eyleme götüren etik düşünce ve akıl yürütme hakkındaki sorular.

Bu soruları ilerleyen bölümlerde daha detaylı ele alacağız, ancak yine de burada bu sorulara kısaca değineceğim.

İlk soru grubu, etiğin **metafizik**le temasa geçtiği yerdir. Çağdaş felsefe, ikinci-dereceden metaetik sorgulamayı birinci-dereceden normatif etik ve uygulamalı etikten ayırmasıyla tanınan eser, G. E. Moore'un *Principia Ethica* (1903) adlı kitabıdır. Bu kitabın ilk bölümünde Moore, 'iyi' sözcüğünün neyi ifade ettiğini, yani *iyiliğin* ne olduğunu belirlememiz gerektiğini savunarak etiğin konusunun tam olarak ne olduğunu tanımlamak üzere yola çıkmıştır. Elbette bununla bağlantılı olarak şunları da sorabiliriz: Ahlaki *doğruluk* nedir veya *erdem* nedir? Bunlar etik nitelikler hakkındaki sorulardır.

Bununla birlikte, etik olgular hakkında da soru sorabiliriz: Örneğin, hayırseverlik gibi bir şeyin iyi olma niteliğine sahip olduğunu düşündüğümüzde, bunu hayırseverliğin iyi olmasının bir olgu olduğunu söyleyerek ifade edebiliriz. Dolayısıyla, metaetiğin metafizikle ilgili kısmında şu türden sorular sorarız: Gerçekten böyle olgular var mıdır veya gerçekten iyilik diye bir şeyin olmaması mümkün müdür (filojiston diye bir şeyin gerçekten olmaması gibi)? Eğer böyle olgular ve nitelikler gerçekten varsa, bunlar doğal mıdır, doğaüstü müdür veya başka bir şekilde sınıflandırılabilirler mi? Etik olgular ve nitelikler zihinden-bağımsız mıdır, yoksa bir şekilde insan düşüncesinin ürünü müdürler?

SORU 2: Doğru mu, yanlış mı: Eğer Tanrı yoksa, o zaman cinayetin yanlış olup olmadığını belirleyecek bir olgu da yoktur?

İkinci soru grubu, etiğin **epistemoloji** ile temasa geçtiği yerdir. Pek çok filozof, etik olguların, dünyanın **ampirik olarak araştırılmasıyla** bilinemeyeceğini düşünür; bu nedenle de neyin iyi/doğru/erdemli vb. olduğunu bildiğimiz özel bir **sezgi** [*intuition*] yetisine sahip olmamız gerektiğini öne sürerler. Bununla birlikte, başka filozoflar, bu argümanı tersine çevirerek, etik iddialar ampirik araştırma ile doğrulanamıyorsa, anlaşmazlığa düştüğümüzde kimin sezgisinin doğru olduğuna karar vermenin bir yolu olmadığını, dolayısıyla etiğin olguları keşfetme işinde değil, duygularımızı ifade etme işinde olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu kuramsal tartışma, etik bilginin imkânı ve doğası ile ahlaki anlaşmazlığın statüsü hakkında bir dizi ilginç felsefi soruyu gündeme getirir.

Üçüncü soru grubu, felsefi araştırma alanı olarak etiğin **dil felsefesi**yle temasa geçtiği yerdir. Moore'un yukarıda 'iyi' sözcüğünün neyi

Dizin

A

açık-soru argümanı 44, 86, 125, 126, 136, 184, 200, 217
ağ-tarzı analiz 126, 217
ahlaki anlaşmazlık 25, 71, 215
Ahlaki İkiz Dünya Düşünce Deneyi 125, 216
ahlaki şüphesi 216
ahlak psikolojisi 6, 15, 29, 57, 148, 215
akrasia 83, 84, 209
Anscombe, G. E. M. 31, 38, 211
antirealizm IX, 23, 34, 37, 62, 79, 162, 209, 225
antitemsilcilik 27, 34, 36, 37, 152, 210
antropolojik rölativizm 114, 209
aposteriori 121, 122, 123, 124, 125, 133, 134, 140, 185, 209, 216
Aristoteles 107, 109, 110, 153, 174, 217
Ayer, A. J. 10, 12, 18, 24, 25, 62, 67, 68, 69, 70, 71, 74, 75, 76, 80, 81, 84, 86, 88, 91

B

bağdaşımcı bilgi anlayışı 210
bağlam-görelî sözcük 214
başlangıç konumu 165, 167, 218
bilgi IX, 1, 8, 14, 23, 24, 25, 32, 33, 39, 43, 52, 53, 80, 104, 121, 132, 139, 141, 147, 148, 153, 171, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 210, 212, 213, 214
bilgisizlik perdesi 165, 218, 221

bilimcilik 220

bilişselcilik 31, 32, 132, 156, 160, 174, 210
bilişseldışıclık 32, 35, 132, 156, 217, 223
Blackburn, Simon 3, 37, 65, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 84, 86, 88, 189, 200, 201, 207, 219, 224
Boyd, Richard 123, 131, 136
buyrukçuluk 86, 219
bütünleme varsayımı 80, 83, 211

C-Ç

Canberra planı 126
Chrisman, Matthew I, II, III, IX, X, 4, 16, 87, 170, 175, 176, 203, 206, 207
Copp, David 159, 176
çift-anlamlılık safsatası 81, 82, 212

D

dışavurumculuk 15, 16, 29, 51, 62, 64, 75, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 103, 147, 156, 160, 171, 174, 182, 186, 187, 188, 201, 203, 204, 205, 212, 213, 224, 225
ekümenik 154, 211
dışavurumculuk lehine argümanlar VI, 62
dışsalcılık 32, 33, 34, 35, 212, 216
doğalcılık 14, 16, 29, 38, 51, 105, 106, 111, 122, 124, 125, 132, 147, 153, 154, 160, 174, 182, 192, 204, 205, 209, 216, 217
doğalcı yanılgı 44, 45, 216

doğaldışıcılık V, 16, 35, 38, 39, 40, 42, 49,
56, 57, 137, 139, 141, 142, 145, 172,
173, 182, 183

doğrulamacı ilke 221

Dreier, James 118, 119, 136

duygusal anlam 212

E

edimbilim 26, 218

ekümenik dışavurumculuk 154, 173

en iyi açıklamaya çıkarım 45, 47, 60, 214

Enoch, David 48, 49, 59, 60, 166, 176

epistemik kip 212

etik erdemler 112, 212

eylem kuramı X, 57, 143, 148, 209

F

Finlay, Stephen 37, 59, 159, 175, 176

Firth, Roderick 162, 163, 176

Frege-Geach problemi 81, 213

G

Geach, P. T. 80, 81, 82, 85, 86, 88, 107, 108,
136, 156, 210, 213, 218

gerekleştirici nedenler 33, 34, 35, 37, 55,
104, 192, 212, 214

Gettier problemi 213

Gibbard, Allan 74, 75, 76, 79, 82, 84, 86, 88,
201, 203, 207, 217

görelilik argümanı 102, 210

Grice, H. P. 157, 176

H

Hare, R. M. 10, 12, 18, 65, 72, 73, 82, 84, 86,
88, 114, 120, 124, 215, 219

Harman, Gilbert 25, 38, 48, 51, 60, 116, 117,
120, 134, 136

hata-kuramı 14, 15, 16, 29, 38, 89, 90, 91,
92, 100, 102, 103, 147, 182, 189, 190,
191, 204, 205, 210, 211, 212

hibrit 155, 156, 157, 159, 160, 172, 174, 213

Horgan, Terrence 124, 125, 136, 216

Hume'cu motivasyon kuramı IX, 31, 85, 187,
188, 210, 213

Hume, David 8, 12, 43, 44, 57, 58, 62, 63,
74, 85, 103, 161, 162, 176, 184, 187,
192, 213

Hume Yasası 43, 44, 57, 58, 62, 63, 85, 103,

184, 187, 213

Hursthouse, Rosalind 111, 112, 113, 114,
134, 136, 153, 174, 217

I

işselcilik 32, 33, 36, 37, 64, 65, 85, 104, 118,
143, 147, 149, 188, 192, 214, 216

ilahi buyruk kuramı 164, 211

inanç-arzu analizine dayalı motivasyon
psikolojisi 31, 210

işlevsel tür 213

iyi niyetli yorumlama ilkesi 94, 100, 191,
219

J

Jackson, Frank 126, 129, 130, 136, 217

K

Kalderon, Mark 100, 101, 103, 104

Kant, Immanuel 8, 12, 49, 165

karakteristik yaşam biçimleri 109, 110, 210

kendinden motive edici 93, 94, 95, 96, 101,
102, 145, 189, 214, 224

Korsgaard, Christine 166, 168, 176

Kripke, Saul 122, 136

kullanışlı kurgu 211, 213

kuramsal maliyet-fayda analizi 11, 42, 58,
173, 220

kurgusalculuk 14, 15, 16, 29, 38, 90, 98, 100,
103, 182, 191, 204, 205, 213, 224

L

Lewis, David 163, 164, 176

M

Mackie, John VI, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97,
102, 103, 104, 189, 190, 210, 211,
224

McDowell, John 152, 153, 154, 173, 174, 175,
176, 225

metaepistemoloji X, 180, 205, 215

metaepistemolojik 196, 198, 200, 201, 203,
204, 205

metaetik rölativizm 114, 209

metanormatif kuram 181, 185, 204, 205,
215

minimalist doğruluk kuramı 176, 215

misyoner ve yamyamlar örneği 215

Moore, G. E. 9, 12, 17, 18, 20, 21, 22, 39, 44, 45, 46, 52, 57, 93, 94, 108, 121, 125, 133, 136, 184, 199, 200, 216, 217

N

nedenselci gönderim kuramı 122, 124, 210
Nedenselci gönderim kuramı 134
normatif etik 6, 9, 217, 225
Normatif etik 5
normatiflik 40, 180, 181, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 201, 203, 204, 205, 206, 209, 217
norm-dışavurumculuğu 75, 217

O-Ö

ontolojik taahhütler 47, 70, 174, 217
öznellik 114, 115, 220

P

permütasyon problemi 130, 218
Platon 7, 8, 12, 39, 91, 110
pragmatizm 169, 171, 218
Price, Huw 171, 177
Prinz, Jesse 3, 163, 164, 177
Putnam, Hilary 123, 125, 136, 216

R

radikal şüphecilik 203, 219
rasyonalizm 162, 219
Rawls, John 165, 167, 218, 221
realizm 35, 76, 137, 164, 173, 198, 210, 223
Ridge, Michael 3, 59, 175, 177, 225
rölativizm 92, 114, 115, 117, 120, 134, 194, 209, 215, 223, 225

S-Ş

sezdirim 157, 158, 159, 211, 213
sezgi 1, 9, 24, 53, 55, 56, 63, 93, 139, 140, 149, 195, 214
Smith, Michael 37, 127, 130, 136, 162, 163, 164, 177
Street, Sharon 51, 60, 166, 168, 175, 177
suç-ortağı tepkisi 218
şeylerin doğaları 107, 216
şüphecilik 147, 148, 203, 219

T

temsilcilik 27, 132, 219, 220
tepki-bağımlılık 161
Timmons, Mark 124, 125, 136, 207, 216
Tresan, Jon 159, 177
tuhaflik argümanı 91, 92, 102, 210
tutumluluk ilkesi 50, 63, 219

U-Ü

uygulamalı etik 15, 17, 218
uygunluk kuramı 211
uyum yönleri 57, 87, 200, 211
üst-bağıllık 65, 93, 185, 186, 188, 206, 220, 224

Y

Yablo, Stephen 131, 136
yapılandırmacılık 164, 166, 167, 173, 174, 175, 211
yarı-realizm 78, 79, 219
yeni-Aristotelesçiler 111, 194, 217

Episteme
yayınları

www.episteme.com.tr